

Nr 434

Av herr Helén m. fl., om ett miljövårdsprogram.

(Lika lydande med motion nr 480 i Andra kammaren)

Sammanfattning

Miljöförstöringen går fram på bred bas, men samtidigt får vi allt större möjligheter att ingripa mot den. Vi har börjat få en bild av problemens omfattning, betydande forsknings- och utvecklingsarbete pågår, lagstiftning utbyggs, stora summor satsas på miljövårdande åtgärder. Men ännu saknas en tillräcklig överblick av problemen. Den långsiktiga planeringen av åtgärder mot miljöförbrukning blir på detta sätt otillräcklig.

I denna motion föreslår folkpartiet att ett program utarbetas för det fortsatta arbetet på miljövårdsområdet. Ett sådant program bör omfatta en inventering av miljöproblem, prioritering av de viktigaste och förslag om hur de bör lösas. Det skall kunna vara till ledning för det fortsatta utredningsarbetet på olika delområden. Det bör innehålla långsiktiga delprogram för olika områden för att visa vilka krav samhället ställer på sig självt, på företag och enskilda, för att härigenom styra den tekniska utvecklingen.

Motionen tar upp en del problem på miljövårdsområdet och skisserar de medel eller den utveckling som enligt vår mening bör användas eller eftersträvas.

En grundtanke är att miljövården måste räknas som en del av levnadsstandarden. I de fall så är möjligt bör prisrelationerna mellan olika varor och produktionsformer påverkas av de kostnader i form av miljöförstöring de skapar. Användningen av skatter och avgifter som miljöpolitiska styrningsmedel bör därför övervägas.

Bland de åtgärder inom ramen för ett miljövårdsprogram vi förordar kan nämnas:

1. Begränsning av industrilokalisering i orörda kustområden i avvaktan på en riksplan.
2. Fortsatt arbete med riksplanering under ledning av en parlamentarisk kommitté.
3. Bevarande av de sista orörda Norrlandsälvarna och andra oersättliga naturområden.
4. Konkreta åtgärder för att hindra igenväxning av vissa öppna landskapsområden.
5. Inventering av de svenska vattentillgångarna och plan för vattenanvändningen.

6. Tidsplan för övergång till fosfatfria tvättmedel, närsaltreduktion och det s. k. fjärde steget vid avloppsrening.
7. Förbättrad övervakning och varningsberedskap mot luftföroreningar.
8. Tidsplaner för skärpning av bestämmelserna för avgasrening för bilar och övergång till blyfri bensin.
9. Ytterligare forskning för att få fram bekämpningsmedel utan skadliga biverkningar och prioritering av resistensforskningen.
10. Försök i större skala med kompostering av avfall.
11. Snabbt införande och successiv skärpning av effektiva bullernormer samt prioritering av bullerforskningen.
12. Överenskommelser vad gäller Östersjön med berörda stater om begränsning av skadliga utsläpp samt förbud mot trafik med supertankbåtar i avvaktan på att katastrofberedskapen mot haverier byggs upp.
13. Utredning av möjligheterna att använda miljöavgifter som ett miljöpolitiskt medel.
14. Utbyggd miljövårdsutbildning för tjänstemän och förtroendemän som handlägger miljövårdsfrågor.

Inledning

Miljöförstöringen är ingen ny företeelse. I alla tider har kulturer påverkat den fysiska omgivningen med ibland katastrofala följder. Genom intensivt utnyttjande av skogar och vattentillgångar med grundvattensänkningar och erosion som följd bäddade man för stagnation och undergång. I dag går miljöförstöringen fram på bred bas med än större kraft och omfång. Men samtidigt har vi helt andra möjligheter att ingripa till skydd för miljön och hindra utarmning och förändringar i den naturliga balansen. Med lika stora krafter som vi i dag utnyttjar naturresurser, luft och vatten har vi möjligheter att angripa de skadeverkningar som åsamkas även om tidseftersläpningen är betydande och resursavvägningen skev. Den undergångsstämning som ibland färgat miljödebatten har varit nyttig som en väckarklocka men börjar nu ge plats för en mer konstruktiv verksamhet med syfte att nedbringa skadeverkningar och undvika ytterligare misslag. Vi har fått en viss överblick av de allvarligaste problemen, och även om nya sådana ständigt uppstår finns det nu lösningar eller åtminstone utkast till lösningar av dessa. Framstående forskning på miljövårdsområdet bedrivs internationellt och i Sverige, den allmänna opinionen är positiv till ingrepp för skydd av miljön, intentionerna börjar ta form i lagstiftning och tillämpningsföreskrifter.

Men ännu saknas en tillräcklig överblick av problemen, prioriteringen av åtgärder och därmed styrningen av forsknings- och utvecklingsarbetet. Den långsiktiga planeringen av åtgärder mot miljöförbrukning blir på detta sätt otillräcklig. Åtgärder som sätts in blir ofta kortsiktiga och därigenom

otillräckliga som styrningsmedel för stat, kommun, företag och enskilda. Det finns en rad exempel som kan tjäna som illustration till bristerna på detta område. Bristen på riksplanering gör att hittills oexploaterade kustområden under de närmaste åren kan komma att utnyttjas för industri. På bilmotorområdet kommer under åtskilliga år att produceras luftförorenande och bullrande motorer, därför att bilindustrin inte stått under tillräckligt tryck för att med den stora kapacitet den besitter utveckla nya och från miljösynpunkt lämpligare konstruktioner. Genom att luft, vatten och tystnad betraktas som fria tillgångar har förbrukningen av dem inte påverkat priser och prisrelationer på varumarknaden.

Enligt vår mening är det nu nödvändigt att ett genomtänkt *program* utarbetas för det fortsatta arbetet på miljövårdsområdet. Ett sådant program bör omfatta inventering av miljöproblemen, prioritering av de viktigaste och förslag om hur de bör lösas. Men det bör också innehålla långsiktiga delprogram för olika områden för att visa vilka krav samhället ställer på sig självt, på företaget och enskilda.

Detta är nödvändigt dels för att få en ekonomisk överblick och fördelning av kostnader, dels för att driva på omställning till miljövänligare anläggningar, produkter och produktionsformer. På en rad områden krävs sålunda tidsplaner, på andra bör överväganden ske om förbud, beskattning eller andra styrningsmedel bör tillgripas.

I denna motion vill vi kort beröra en del av problemen på miljövårdsområdet och skissera de medel eller den utveckling som bör användas eller eftersträvas. I andra motioner från folkpartihåll tas särskilda problem upp och föreslås omedelbara åtgärder.

Miljöförstoring

Befolkningsomflyttningen och den industriella expansionen gör att en riksomfattande planering för våra naturresurser är nödvändig och detta snabbt. Det arbete som utförs av gruppen för fysisk riksplanering inom civildepartementet är därigenom ytterligt viktigt. Samtidigt är det tydligt att denna verksamhet kräver större insatser än vad som hittills satts in. En offentlig diskussion om metoder och målsättning för detta arbete är av största vikt. En fysisk riksplan för markutnyttjandet bör snarast utarbetas och få en stor vägledande betydelse. Det är naturligt att många intressekonflikter därvid uppstår. För att ställningstagande i dessa skall kunna göras med hänsyn till olika intresseriktningar bör det fortsatta utredningsarbetet ledas av en parlamentariskt sammansatt kommitté. Det är naturligt att arbetet med riksplanen på så sätt ges en fast politisk förankring.

Riksplanens målsättning bör vara att i största möjliga utsträckning skydda de naturområden som fortfarande är helt oförstörda. Det innebär

att krav på industrilokalisering till hittills oexploaterade områden måste bedömas synnerligen restriktivt i avvaktan på att riksplaneringen kan hänvisa områden där en fortsatt exploatering och lokalisering kan tillåtas. Med en sådan styrning kan man undvika olyckliga lokaliseringar av enstaka företag till hittills opåverkade områden. Det är måhända oundvikligt att ytterligare kustområden skadas genom sådan etablering, men verkningarna måste genom planen lokalt begränsas. Som en följd av bristen på riksfattande direktiv agerar nu olika myndigheter på egen hand för lokalisering. Atomenergi gör egna inventeringar av lokaliseringsplatser för atomkraftverk och plutoniumverk. Vattenfall har en mycket självständig ställning när det gäller statlig kraftutbyggnad. Exemplet är fler. På så vis styckas våra kuster upp på ett tämligen planlöst sätt.

Om vi således avlyser viktiga oförstörda områden och hänvisar industri till andra redan påverkade områden får det givetvis inte leda till att dessa hårdexploateras. Även om land och vatten i dessa områden är delvis förstörda får denna påverkan inte leda till totalförstöring. Vi har dock i dag stora möjligheter att åtminstone inte förvärpa situationen i dessa redan påverkade områden.

Utnyttjandet av vattenkraften har genom sin enorma naturförstöring en särskild betydelse. Det måste anses som ett klart riksintresse att de fyra återstående oreglerade Norrlandsälvarna får förbli opåverkade. En enig forskarkår har framhållit älvarnas unika värde och betydelse som forskningsobjekt och rekreationsområden. Vindelälven är den sista outbyggda svenska älven söder om Norrbotten och ovärderlig från forskningssynpunkt. Vindelälvsbygden kan bli ett allt viktigare turist- och fritidsområde i framtiden och därmed också ge befolkningen på vissa orter kring älven arbetstillfällen. Från kraftsynpunkt ger en utbyggnad av Vindelälven marginella effekter. En exploatering av älven ger endast sjättedelen av den effekt ett atomkraftverk av Ringhals storlek kan ge. Det har sagts att en utbyggnad av älven är nödvändig från sysselsättningssynpunkt. Det är riktigt att en utbyggnad ger ett antal arbetstillfällen *på kort sikt* — men *på längre sikt* leder en utbyggnad till att sysselsättningsmöjligheterna kring älven kommer att minska. Sysselsättningsbehovet måste fyllas genom andra långsiktiga åtgärder, som inte ger denna omfattande och outplånliga naturskövling som resultat. En annan avvägningsfråga, som delvis kommit i skymundan av Vindelälvsdiskussionen, är överledning av vatten från Kaitum älv till Stora Lule älvs vattenområde. Här projekteras en tunnel till ett planerat kraftverk vid sjön Satisjaure norr om Stora Sjöfallets nationalpark. Genom en sådan utbyggnad och genom att vägar dras genom området förstörs stora delar av Sjaunja fågelskyddsområde, som är Europas största orörda myrområde med en unik fauna, ett område som karakteriseras som Europas

sista vildmark. Det är från naturvårdssynpunkt alldeles nödvändigt att detta område kan bevaras opåverkat.

De här nämnda vattenkraftstillgångarna är de sista i landet som kan ge något väsentligt tillskott till kraftförsörjningen. Under 1970- och 1980-talen kommer det ökade behovet av elkraft att få täckas från oljeeldade eller atomdrivna kraftverk. Det måste då vara fullt rimligt att spara de sista fria vattendragen, när en annan form för kraftbehovens tillfredsställande mycket snabbt blir dominerande. Det är visserligen sant att även atomkraftverken är miljöförstörande genom varmvattenutsläpp etc., men dessa skadeverkningar går lättare att reglera, och verkningarna på omgivningen blir sannolikt inte oreparabla. Med en förnuftig placering av atomkraftverken kan skadeverkningarna troligen begränsas. Planeringen av sådana anläggningar kräver dock en mer genomlysande och öppen handläggning än som varit fallet då det gäller t. ex. plutoniumverket vid Sannäs.

Landskapsvård

Ett komplicerat problem är landskapets igenväxning, som främst är en följd av strukturrationaliseringen och nedläggningen av jordbruk. Det är otvivelaktigt nationalekonomiskt värdefullt om sådana marker planteras med skog, men det är inte önskvärt att så sker i alltför stor utsträckning.

Det finns vissa områden, större eller mindre, som bör hållas öppna från slyskog. Det kan vara utsiktspunkter, vackra sträckor längs landsväg och järnväg, stränder, friluftsområden, kulturhistoriskt och naturvetenskapligt intressanta och värdefulla landskapsavsnitt o. s. v.

I bland annat en samarbetsgrupp med representanter för naturvårdsverket, lantbruksstyrelsen, skogsstyrelsen, RLF och Kommunförbundet diskuteras möjligheterna att förverkliga dessa och andra önskemål på ett rationellt sätt och till rimliga kostnader. Med tanke på landskapets fortgående förändring är det önskvärt att utredningsarbetet bedrivs snabbt och resultatet får formen av förslag till konkreta åtgärder som såväl stat, kommun, byalag och organisationer som enskilda kan engagera sig i.

Vattenföreningar

Vattenförbrukning och vattenanvändning är i dag ett av de viktigaste problemområdena inom miljövården.

Vattenförbrukningen har kraftigt ökat under senare år. I städer med stort industriinslag uppges förbrukningen till cirka 700 liter vatten per person och dygn. I takt med urbaniseringen ökar vattenbehovet kraftigt i vissa regioner. Grundvattnet räcker inte till. Vatten får tas från närliggande ofta förorenade vatten eller från längre bort belägna sjöar via långa tunnlrar. För närvarande tas vatten eller finns planer på att ta vatten från våra större sjöar som Väneren, Vättern och Bolmen till tätorter långt från dessa.

Vattenbehovet i stora delar av det högindustrialiserade Västeuropa kan också leda till att man från dessa länders sida önskar köpa vatten från svenska vattendrag.

Även om vi i dag i Sverige har god tillgång på vatten är dock problemen med vattenförsörjning betydande. Vattendrag och sjöar kring våra tätorter är ofta så svårt förorenade att de inte är lämpade som vattentäkter; grundvattenbristen är på sina håll betydande. Samtidigt fortsätter nedsmutsningen av vattendrag och sjöar, vilket försvårar vattenanvändning. I motioner av herrar Wirtén och Tobé m. fl. (fp) angående landets vattentillgångar (I: 119 och II: 130) diskuteras mera utförligt de åtgärder som krävs för en rimlig vattenanvändning. I dessa motioner föreslås bl. a. att inventeringen av landets vattentillgångar påskyndas och att en plan för vattenanvändningen upprättas, där även möjligheterna att återställa torrlagda sjöar till vattentäkter m. m. utreds. I ett program för miljövården bör ingå planer på åtgärder för att undvika fortsatt nedsmutsning av vattendrag, plan för vattenanvändning och åtgärder för att återställa vattentäkter.

I dag har vi visserligen goda vattentillgångar, men samtidigt försämras den totala vattenbilden genom avloppsutsläppen. Stora sjöar som Vänern och Vättern har skadats, sjöar som samtidigt ansetts som de bästa tillgångarna på friskt vatten. Men även Kattegatt och innanhav som Östersjön har på senare år undergått allvarliga försämringar. Det årliga fosfattillskottet till Östersjön uppskattas till cirka 30 000 ton. Sammanlagt finns enligt beräkningar en halv miljon ton fosfater i Östersjön, som näring för plankton. Planktontillväxten ger upphov till en växande syreförbrukning. I stora delar av Östersjöns djupområden saknas nu syre. Där stiger halten av giftigt svavelväte. Samma tendenser finns i Kattegatt. Vid mätningar av syremättnaden har visats att denna halt gått ner från 70 procent vid sekelskiftet till 40 procent för närvarande. Detta visar att det är högst olämpligt att beteckna dessa stora innanhav som oförstörbara mottagare av lortvatten. Höga krav på rening måste ställas på avloppsvatten även till dem. Samtidigt pågår omfattande utsläpp av förorenat vatten i dessa områden från andra strandstater. Det är mycket angeläget att överenskommelser nu kan träffas med dessa stater om förhindrande av ytterligare skadliga utsläpp.

Åtskilligt måste alltså göras för att hindra fortsatt utsläpp av nedsmutsat vatten i våra vattendrag. Den idealiska principen är det slutna avloppssystemet. Speciellt inom industrin kan detta vara lämpligt. Det vatten som använts i processerna renas, varvid man kan ta till vara de förorenade inslagen. Dessa kan ofta vara av ekonomisk betydelse och åter användas i processerna. Det renade vattnet återgår till processen och kan användas igen. Systemet tillämpas med goda erfarenheter vid vissa industrier. I den mån slutna system inte är möjliga bör den principen gälla att företagen inte släpper ut vatten av sämre kvalitet än de tar in.

När det gäller avloppen från tätorter har vi i dag kommit en bit på väg. Inom något år har samtliga tätorter i Sverige någon form av rening av avloppsvatten. Utbyggnad till biologisk rening pågår på åtskilliga håll. De restriktioner som finns i miljöskyddslagen om avloppsrening från tätorter är dock enligt vår mening alltför generöst tilltagna. I motioner av herrar Wirtén och Tobé m. fl. (fp) angående ändring i miljöskyddslagen (I: 119 och II: 130) föreslås en skärpning av lagen, så att biologisk rening blir den lägsta tillåtna reningsgraden för utsläpp från tätorter. I dessa motioner föreslås också att en tidsplan inrättas för övergång till biologisk rening vid anläggningar som saknar sådan. Biologisk rening bör alltså redan i dag uppsättas som minimiambition. De kanske allvarligaste skadeverkningarna på vattendrag förorsakas dock av fosfatutsläpp, som härrör främst från toaletter och de fosfatrika tvättmedlen. Inom en mycket snar framtid bör därför även närsaltreduktion uppställas som minimikrav på rening från tätorter. Det är dock angeläget att redan dessförinnan kraftigt minska tillförseln av fosfater från tvättmedel. I det föreslagna programmet bör ingå en tidsplan för övergång till fosfatrika tvättmedel.

Om fosfattillförseln med dess mycket allvarliga verkningar är ett av de svåraste vattenföroreningsproblemen finns det andra minst lika besvärliga föroreningar som inte kan tas bort vid biologisk rening eller vid närsaltreduktion. Åtskilliga giftiga metallföreningar av t. ex. bor, kvicksilver, zink, krom, nickel eller andra giftiga ämnen som cyan finns i dag i små doser i vatten. Det finns f. n. ingen rutinmässig kontroll av hur mycket av och var dessa ämnen finns. Undersökningar bör göras av vilka ämnen som skapar de största skadeverkningarna och metoder utvecklas för att undvika utsläpp av dessa eller för att vid reningen skilja ifrån dem. Det är här fråga om en rad ämnen. Prioriteringar kan vara nödvändiga för vilka ämnen som i första hand bör rensas ut. I ett program för miljövården måste alltså ingå tidsplaner för övergång till biologisk rening, närsaltreduktion och utvecklingsplaner för det s. k. fjärde steget.

Nedsmutsning av vatten genom oljeutsläpp är en annan allvarlig skadefaktor. På land kommer oljeprodukter ut i grundvatten och vattendrag från läckande oljetankar och genom slarv vid processer där olja används. I havsvatten och efter kusterna släpps olja ut från fartyg, uppsåtligt eller genom olyckshändelser. Genom övergång till allt större oljetankbåtar och genom att dessa trafikerar trånga farvatten ökar de potentiella riskerna för katastrofer.

Vi anser att Sverige energiskt bör verka för att supertankbåtar för olja inte kommer att trafikera Östersjön förrän länderna kring detta innanhav byggt upp en gemensam, effektiv katastroforganisation i händelse av haveri med oljefartyg.

I motioner av herrar Wirtén och Tobé m. fl. (fp) angående förorening från

olja och oljeavfall (I: 106 och II: 131) diskuteras åtgärder för att hindra att oljeskador uppstår till följd av läckande oljecisterner och ovarsam hantering av oljeprodukter. Där föreslås bl. a. bättre övervakning och kontroll av cisterner, ett landsomfattande nät av uppsamlingsplatser för oljeprodukter samt återvinnings- och destruktionsanläggningar för dessa.

Luftföroreningar

Halten av förorenande ämnen i luften har ökat i takt med industrialiseringen, det ökande antalet motorfordon och urbaniseringen. Det är klarlagt att många av dessa ämnen är skadliga och inverkar negativt på levande organismer.

Kontrollen av luftföroreningar är ännu otillräcklig i Sverige. I motioner av herrar Skårman och Tobé m. fl. (fp) angående bevakning av luftföroreningar (I: 120 och II: 127) föreslås en undersökning av möjligheterna att upprätta ett landsomfattande nät av mätstationer för kontinuerlig bevakning av luftföroreningar och förändringar i atmosfären. Inom ramen för ett miljöpolitiskt program bör åtgärder i denna riktning vidtas. I lämpliga fall bör mätstationerna kopplas direkt till larmanordningar.

Genom avgaser från bilar tillförs atmosfären 150—200 olika kemiska ämnen som koloxid, nitrösa gaser, blyföreningar m. m. Vissa av dessa har ren giftverkan, andra kan samverka och bidra till sjukdomar i luftrör och andningsorgan eller på annat sätt påverka hälsotillståndet hos människor. För 1971 års bilmodeller finns krav på luftrenare för en minskning av koloxid- och kolväteutsläpp. Det är angeläget att fortsatta ansträngningar görs för att ytterligare nedbringa dessa. Nya skärpta bestämmelser bör införas fr. o. m. 1973 års modeller. På detta område bör tidsplaner upprättas som en del av ett miljöpolitiskt program med successivt ökade krav. Motorfabrikanterna får då möjlighet att långsiktigt inrätta sin produktion efter de regler man vel kommer att gälla. Det är också viktigt att utvecklingsarbete stimuleras för att komma till rätta med utsläpp av andra ämnen, t. ex. bly och de nitrösa gaserna. I motioner av herr Wirtén och fru Anér m. fl. (fp) angående föroreningar från motorfordon (I: 120 och II: 127) föreslås bl. a. skärpta regler för avgasutsläpp och en sänkning av blyhalten i bensin. Målsättningen bör här vara en snabb övergång till blyfri bensin.

Med blyfri bensin och bättre rening av avgaserna kan en begränsning av de skadliga utsläppen från bilmotorer ske. Det är möjligt att även på annat sätt minska skadeverkningarna. Avgasutsläppen är störst vid ofullständig förbränning, exempelvis då bilar förs fram ryckigt eller i låg fart, vilket ju är regel vid tätortstrafik. Det är givetvis alldeles nödvändigt att medicinska aspekter och miljöaspekter i större utsträckning måste påverka trafikutformningen i tätorterna, så att biltrafik i centrala delar av städerna ersätts av andra trafikmedel, och att på de ställen biltrafik ändå är nödvän-

dig trafiklederna byggs för en jämn och snabb trafik, vilket begränsar förgiftningsriskerna. Generella bestämmelser för en begränsning av tomgångskörning av bilar i tätorter verkar i samma riktning.

När det gäller eldningsolja hälsar vi med tillfredsställelse naturvårdsverkets tidtabell för nedtrappning av svavelhalten. Det är dock angeläget att en övergång till svavelfattiga eller svavelfria eldningsolja även sker utanför de största tätorterna. Här kan kommunerna gå före genom att vid de kommunala anläggningarna utnyttja svavelfattiga oljetyper. En fortsatt snabb nedskärning av användningen av svavelhaltiga oljor är mycket angelägen. Här kan man också relativt snabbt få ekonomisk återbärning på åtgärderna. Flera miljoner ton svavelsyra faller med nederbörden ned över landet. Försurningen av sjöar och jordar kräver dyrbara motåtgärder. Angreppen på byggnader och andra konstruktioner är ännu kostsammare.

Luftförorening genom förbränning kan även begränsas genom en snabbare övergång till eluppvärmning.

Biocider och gifter

Vi har på senare år fått en rad vittnesbörd om skador som orsakas av biocider och även bestämmelser om begränsningar i användandet av vissa av dessa ämnen. Ännu vet man mycket litet om skaderiskerna med de tiotusentals kemiska ämnen som varje år tillkommer. Endast ett fåtal av dem är så väl kända att man kan bedöma deras eventuella skadeverkningar. Med all sannolikhet finns bland alla dessa ämnen åtskilliga som är skadliga. Efterkontroll av alla ämnen är mycket besvärlig. T. o. m. inom läkemedelsområdet, där kontrollen av nya ämnen är omfattande, uppstår ju ibland trots detta allvarliga skadeverkningar. Den nyss igångsatta miljökontrollutredningen har här en mycket viktig uppgift.

Från olika håll har framförts tanken på en s. k. omvänd bevisbörda när det gäller frågan om kemiska ämnens skadeverkningar. Vi kan ansluta oss till dessa tankegångar. I möjligaste mån bör den som producerar och saluför eller på annat sätt medverkar till att kemisk-syntetiska ämnen sprids kunna visa belägg för att ämnet inte har skadliga verkningar.

Biocider och andra bekämpningsmedel har haft stor betydelse genom att nedbringa angreppen på grödor. De olyckliga biverkningarna kan dock på sikt leda till skadeverkningar som mer än väl uppväger de kortsiktiga vinsterna. Ett av de viktigaste forskningsområdena i dag är alltså att få fram bekämpningsmedel utan skadeverkningar. Lika viktigt är att genom fortsatt förädlingsarbete få fram grödor som är motståndskraftiga mot angrepp från insekter, svampar etc. I en prioritering av forskningsinsatserna bör denna verksamhet sättas mycket högt.

Nedskräpning

Nedskräpning är ett annat allvarligt miljöproblem. Utredningen Ett renare Sverige har klart verifierat detta och också föreslagit åtgärder för att förhindra en fortsatt nedskräpning. Vi vill framhålla nödvändigheten av en förbättrad upplysning på detta område och att man från kommunalt håll ser till att det inom kommunen finns väl fungerande möjligheter att ta till vara skrymmande sopor. Även industrins avfallsproblem måste ytterligare beaktas. För närvarande försvinner åtskilligt industriavfall utan behövlig kontroll. Problemet med avfallshantering är av den storleken att det bör övervägas på vilket sätt man kan specialutbilda personal för att handha dessa problem.

Omhändertagande av skräp, sopor och avfall är i dag ett av de mest akuta bristområdena på miljövårdsområdet. Mängden av avfall ökar mycket kraftigt. Uppskattningsvis 3 miljoner ton sopor samlas på sophögar eller bränns upp varje år. Denna verksamhet har flera avigsidor. Den kanske viktigaste är att det naturliga kretsloppet på detta sätt bryts. Produkter som skulle kunna tas till vara eldas upp eller grävs ned till ingen nytta, när de i stället skulle kunna förädlas och användas t. ex. som jordförbättringsmedel. Sopförbränningen ger även upphov till luftföroreningar. Soptipparna är på många håll under all kritik från hygienisk synpunkt. Det är mycket angeläget att försöken med kompostering av avfall för återanvändning bedrivs i större skala.

Buller

Tystnad är en miljöfaktor som väl kan jämföras med rent vatten, ofördärvad natur, frisk luft etc. Bullerproblemen har dock hittills inte fått samma uppmärksamhet som andra miljöproblem. Symtomatiskt är att det dröjde länge innan naturvårdsverket fick tjänster för bullerfrågor.

De allvarligaste skadeverkningarna av buller uppstår av allt att döma på arbetsplatser och är således främst en uppgift för arbetarskyddet. Trafikbullret bör dock angripas med generella medel dels genom minskning av ljudet från de enskilda bullerkällorna, dels genom bättre isolering av bostadslägenheter och arbetsmiljöer.

År 1969 tillsattes en utredning med uppgift att lägga fram förslag till normer för buller från flygplan, vägfordon och fritidsbåtar. Även en del statliga myndigheter har nyligen lagt fram förslag till bullernormer.

I diskussionen kring bullernormer har framförts förslaget att normerna skall fastställa högsta tillåtna buller från den enskilda bullerkällan. Det är en lämplig metod så till vida att det givetvis måste finnas en högsta tillåtna gräns för hur mycket ett fordon eller en anläggning får bullra. Men ambitionerna på bullerområdet får inte begränsas enbart till betydligt skärpta individuella normer. Det avgörande är den samlade effekten från samtliga

bullerkällor vid en bestämd punkt. Normer måste därför fastställas som begränsar den bullernivå människor över huvud taget skall tillåtas utsättas för i olika miljöer, i bostäder, på arbetsplatser, på fritidsområden och i stadslandskapet. Dessa normer blir olika för olika miljöer och för olika tider på dygnet. Det måste vara denna princip som i sin tur leder till olika insatser och regleringar. Högsta tillåtna buller från ett fordon måste fastställas med utgångspunkt från denna samlade norm för det totala bullret, liksom vägtrafik måste avledas från områden då bullernivån blir för hög, förändringar göras av trafikledningens utformning genom vallar, murar etc., isolering förbättras av ytterväggar, annan planering göras av lägenheter etc.

Planverket, socialstyrelsen och vägverket framhåller i ett förslag till bullernormer att man dels bör fastställa serier av högsta tillåtna bullernivåer, dels serier av rekommenderade värden. I ett långsiktigt miljövärdprogram bör ingå åtgärder för att skapa bindande normer för begränsning av bullernivåer. Förslaget från de tre nämnda verken kan därvid vara en första utgångspunkt i avvaktan på trafikbullerutredningens förslag till skärpt lagstiftning mot bullerstörningar.

Sverige bör energiskt verka för, både i internationella organisationer och på annat sätt, att civila överljudsplan inte får flyga över befolkat territorium i överljudsfart så länge dessa plan följs av de breda bullermattor som forskarna i dag varnar för.

Det är även mycket angeläget att vi i Sverige får tillgång till fler experter på buller. Enligt uppgift har inte ens naturvårdsverket kunnat helt besätta de få tjänster för bullerexperter det fått sig tilldelat. Vid planering av forskarutbildning inom ramen för ett miljövärdprogram bör bullerforskning prioriteras.

Miljöpolitiska medel

Stat och kommun har i dag åtskilliga medel till sitt förfogande för att styra utvecklingen mot en bättre miljö. Valet av medel och insatsernas storlek kan påverkas av politiska värderingar, men enighet råder i allmänhet om vad som behöver göras. Kravet på de politiska instanserna blir då att de handlar med nödvändig skyndsamhet efter uppställda program.

En generell inställning, som bör ligga bakom åtgärder inom miljövärdområdet, måste vara övertygelsen om att miljövärden skall betraktas som delar av det vi kallar levnadsstandard och ses som en del av vår standardhöjning. Tillgång till rent vatten, ren luft, tystnad och estetiska naturvärden måste värderas som nyttigheter vilka liksom varor och tjänster kan öka välfärden.

Miljöförsämringar innebär kostnader för samhället i dess helhet men påverkar bara i begränsad utsträckning priser och prisrelationer på varu-

marknaden. Prissättningen på varor och tjänster bör därför i den mån detta är möjligt — genom t. ex. beskattning eller avgiftsbeläggning — påverkas med hänsyn till de kostnader i form av slitage på miljön de förorsakar.

Utbildning

Som ett miljöpolitiskt medel kan man betrakta utbildningen i miljötänkande. Men flertalet av de befattningshavare som bland sina arbetsuppgifter har att handlägga miljövärdsärenden har aldrig haft tillfälle att utbilda sig för detta.

Många tjänstemän i kommunerna har inte alls fått någon undervisning i miljövärd. Även de med mycket god utbildning har — om de inte tagit examen under de allra senaste åren — knappast hört talas om miljövärd under sin utbildning. När kommunerna planerar för t. ex. nya stadsdelar blir ett stort antal tjänstemän indragna i frågor som har miljöaspekter. Samma sak gäller förtroendemännen.

Opinionsundersökningar på senare tid visar på sambandet mellan utbildning och intresse för miljöfrågor. Det finns alltså all anledning att utvidga utbildningen i miljövärd över hela linjen, särskilt som dessa frågor blir alltmer komplicerade. För de befattningshavare som i dag handlägger miljövärdsfrågor bör snarast ordnas fortbildningskurser, gärna på universitetsnivå. I ett miljövärdsprogram bör därför ingå planer för en utvidgad miljövärdsundervisning på olika nivåer även och kanske framför allt för förtroendemännen.

Miljöpolitiska styrningsinstrument

I dag dominerar lagstiftningen som miljöpolitiskt styrningsmedel. Från många synpunkter har detta varit lämpligt. Vissa miljökostnader eller visst slitage på miljön kan ej godtas, och reglering blir nödvändig. Lagstiftning kan ofta vara det enda verksamma medlet mot en inte önskvärd utveckling och måste förmodligen även i fortsättningen betraktas som samhällets viktigaste styrningsmedel. Det bör då understrykas att dessa regleringar inte är godtyckliga samhällsingrepp utan en form av kostnadstäckning för miljöskador.

Lagstiftningsmetoden har dock ibland nackdelar. En olägenhet är att det ibland kan vara svårt att på såväl kort som lång sikt avgöra vem som får betala de effekter lagstiftningen för med sig. Förbud mot användningen av vissa medel eller produktionsmetoder, som är helt rimliga från miljösynpunkt, kan även medföra svåra konsekvenser för företag som berörs och dessas anställda, särskilt om ingripandet kommer med kort varsel. Regleringsformen är dessutom sällan något incitament till utvecklingsfrämjande åtgärder.

Även om lagstiftningen av allt att döma kommer att förbli det viktigaste styrningsinstrumentet på miljövårdsområdet kan det finnas anledning att aktualisera frågan om miljöavgifter. Vi har kort berört behovet av att räkna in miljöfaktorer i välståndsmåttet och att ta hänsyn till miljöslitaget vid prissättning. Det är givetvis svårt att klart fastställa vad miljöslitaget kostar och i vilken utsträckning det bör inräknas i priserna, men det kan i många fall vara lämpligt att genom prissättningen få fram sådana kostnadsrelationer mellan olika varor att den miljövänligare produkten för konsumenten ställer sig billigare än den miljöförstörande. På produktionsidan kan på motsvarande sätt processer som i mindre utsträckning påverkar miljön kunna ställa sig från kostnadssynpunkt mer gynnsamma än de mer miljöpåverkande.

Det kan på detta sätt vara möjligt att styra utvecklingen mot mindre miljöförstörande processer och varor. I det enskilda fallet är det givetvis svårt att få fram realistiska kostnadsalternativ, men även relativt schematiska beräkningar kan skapa riktigare kostnadsrelationer. Vi anser att alternativet med miljöavgifter i form av skatter eller avgifter i otillräcklig omfattning studerats i Sverige. Det är inte omöjligt att man på en del av de områden där man nu tillgripit lagstiftning eller reglering skulle fått en snabbare utveckling genom ett avgiftssystem.

Vi anser därför att tiden nu är mogen för övervägande av möjligheterna att använda miljöavgifter som ett miljöpolitiskt medel. Från auktoritativt naturvårdshåll har uttalats intresse för detta. Det bör utredas i vilken utsträckning miljöskador förorsakade av en viss produkt eller vissa produktionsmedel är möjliga att urskilja och kostnadsberäkna. Vidare bör undersökas på vilket sätt införandet av avgifter kan väntas påverka konsumtionen samt hur den kostnadsökning det i det enskilda fallet kan bli tal om fördelas.

Med hänvisning till vad som ovan anförts hemställes,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begär att en utredning tillsättes med uppgift att utarbeta ett miljövårdsprogram till ledning för forskning, lagstiftning och åtgärder i övrigt på miljövårdens område.

Stockholm den 27 januari 1970

Gunnar Helén (fp) *Olle Dahlén (fp)* *Ruth Hamrin-Thorell (fp)*

Axel Andersson (fp) *Stig Stefanson (fp)* *Eric Peterson (fp)*
